

Criminologische informatie

DE INTERNATIONAL CRIME SURVEY. EEN VOORSTELLING VAN DE RESULTATEN VOOR BELGIË

J. Van Kerckvoorde en T. Peters¹

1. Inleiding

De betrachting om de – ontwikkelingen in de – omvang, de aard, de verdeling en de effecten van criminaliteit in cijfers voor te stellen is niet nieuw. Lang werd uitsluitend een beroep gedaan op de gevangenis-, rechtbank- en/of politiestatistiek. Na de Tweede Wereldoorlog kwam de bevraging van (potentiële) daders tot bloei. Halfweg de jaren zestig werd in de VSA de basis gelegd voor de ontwikkeling van op ruime schaal doorgevoerde bevestigingen van (potentiële) slachtoffers. Aanvankelijk was vooral de ontwikkeling van een alternatieve criminaliteitsmaat het centrale doel. Nadien werd daaraan een vergroting van het inzicht in kenmerken van slachtoffers toegevoegd. Voorts werden gaandeweg ook vragen opgenomen over de ervaringen met, resp. de houding tegenover de politie en gespecialiseerde slachtofferzorg, het preventiegedrag van burgers, hun houding t.a.v. delinquenten. Er is een al wat langere traditie van slachtofferonderzoek in de VSA, in Nederland² en in Groot-Brittannië. In België waren er al enkele slachtofferenquêtes op lokaal niveau³, maar tot voor kort ontbraken landelijke cijfers. Een internationaal vergelijkende studie van de criminaliteit aan de hand van een gestandaardiseerde slachtofferenquête bracht hierin verandering. Immers: zowel in de in 1989 doorgevoerde enquête als in die van 1992 was ook België opgenomen. Het Bestuur Criminaliteitspreventie van het Nederlandse Ministerie van Justitie was telkens initiatiefnemer, coördinator van en drijvende kracht achter het project. Het Belgische Luik in het eerste onderzoek werd nog mede betoelaagd door ons Ministerie van Justitie: helaas was dat nadien niet meer het geval. Over beide onderzoeken werd intussen elders al wat omstandiger verslag uitgebracht.⁴

1. Beide auteurs zijn gewoon hoogleraar criminologie aan de K.U. Leuven, Rechtsfaculteit.

2. Zie b.v. VAN KERCKVOORDE, J., 'Tien jaar slachtofferenquêtes in Nederland', *Panopticon*, 1984, 240-257.

3. Zie voor Gent: HEBBERECHT, P., HOFMAN, H., PHILLIPETH, K. en COLLE, P., *Buurt en criminaliteit*, Brugge, Vanden Broele, (*De politie en de veiligheid van de burger*, 14), 1992, 260, en minder recent en beperkter ook voor Luik: JANSSEN, C., KEGELS, M.-L., KELLEN, M. en SOUGNE, L., *La peur et la ville*, Liège, Université de Liège, 1981, 54 + bijl. en LEMAITRE, A., *Le sentiment de sécurité des Liégeois*, Liège, Université de Liège, 1982, 74 + bijl. Voor wat victimisering van vrouwen betreft ook: VANDEWEGE, R., BRUYNOOGHE, R. en OPDEBEECK, S., *Ervaringen van vrouwen met fysiek en seksueel geweld. Prevalentie en gevolgen*, Diepenbeek, Limburgs universitair centrum, 1988, 157 + bijl.

4. VAN DIJK, J., MAYHEW, P. en KILLIAS, M., *Experiences of Crime across the World: Key Findings of the 1989 International Crime Survey*, Deventer, Kluwer, 1990, 188 en VAN DIJK, J. en MAYHEW, P.,

Vermits België bij beide surveys was betrokken is het interessant om hier uit de resultaten van de enquêtes de belangrijkste bevindingen over ons land te lichten en daarmee een beeld op te hangen van het victimiseringsrisico met betrekking tot het – beperkte – aantal bevraagde eigendoms- en persoonsdelicten.⁵

Hoewel zoals we verder nog zullen toelichten aan deze internationale criminaliteitssurvey verscheidene methodologische problemen kleven en de bekomen resultaten met voorbehoud moeten worden benaderd, is er toch reden voor enige tevredenheid over het bestaan van deze informatie. Op een aantal punten vormt het instrument methodisch en inhoudelijk een aanzienlijke vooruitgang ten aanzien van voorgaande, meer beperkte, slachtofferenquêtes in ons land. Een van de winstpunten is dat de *International Crime Surveys* (ICS) het voor de eerste keer mogelijk maken om voor ons land in zijn geheel met wat meer kennis van zaken te spreken over victimisatie-risico's voor een beperkte reeks delicten en over de wijze waarop wordt gereageerd door de slachtoffers zelf en door derden (o.a. Justitie) die daardoor worden aangesproken. De informatie uit de *International Crime Surveys* vormt een aanvulling en wellicht ook correctie voor de – óók al zeer gebrekkige – officiële criminaliteitscijfers. Wat dit laatste betreft moge worden gesignaleerd dat, op dit ogenblik, door het Ministerie van Binnenlandse Zaken ernstige inspanningen geleverd worden om tot de uitbouw van een nationale politiestatistiek inzake criminaliteit te komen. Wellicht kan ons land op de valreep ook nog aansluiten bij de elders al goed uitgebouwde traditie om ook slachtofferenquêtes op te nemen in het geheel van sociale indicatoren?

2. Het instrument en de onderzoekspopulatie

De vragenlijst die voor deze internationale *crime survey* werd ontworpen is afgestemd op het meten van de frequentie van een zeer beperkt aantal conventionele delicten waarmee de burger in zijn dagelijks leven, thuis in zijn gezin, op straat of in zijn werk- of ontspanningskring dagelijks wordt geconfronteerd.

Vooraf de diefstal en vernieling van goederen worden bevraagd. Voorts is er een meting van tegen de persoon gepleegde gewelds- en/of seksuele delicten: dit zowel in de publieke als de huiselijke sfeer. Tot de delicten waarvoor gepeild wordt naar eventueel slachtofferschap ten nadele van het gehele gezin behoren: wagendiefstal, diefstal vanaf de wagen, vandalisme t.a.v. de wagen, motorrijwioldiefstal, fietsdiefstal, inbraak en poging tot inbraak.

Criminal Victimization in the Industrialized World. Key findings of the 1989 and 1992 International Crime Surveys, The Hague, Ministry of Justice, 1992, 56 + bijl.

5. Voor de voorstelling en bespreking van een aantal Belgische resultaten uit de eerste ICS zie KELLENS, G., PETERS, T. en VAN KERCKVOORDE, J., *A Belgian Commentary on the International Crime Survey*, 1990, 17 p. Deze bijdrage verschijnt – in het Frans – in de *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, ongeveer gelijktijdig met voorliggend artikel.

Over de tweede ICS werd, voor België, gerapporteerd door PETERS, T. en VAN KERCKVOORDE, J., *The Second International Crime Survey: Belgium: some Results and Comments*, presented to the UNICRI Conference on Understanding Crime, Rome, November 1992, 24.

Voorliggend artikel geeft een overzicht van een en ander. Men zal de krachtlijnen ervan ook terugvinden in PETERS, T. en GOETHALS, J. (red.), *De achterkant van de criminaliteit*, Deurne-Leuven, Kluwer Rechtswetenschappen – Universitaire Pers Leuven, nog te verschijnen.

De andere bevraagde misdrijven zijn eerder tegen een persoon gericht. Het gaat om beroving, zakkenrollerij en diefstallen ten nadele van een individu zonder rechtstreeks contact tussen dader en slachtoffer, seksuele aanranding en ander offensief gedrag in de seksuele sfeer, geweldpleging en bedreiging zonder gebruik van geweld. Voor de enquête van 1991 werd bedrog van consumenten aan de lijst van de bevraagde delicten toegevoegd. Die uitbreiding leidde overigens tot een aanzienlijke toename van het in de enquête gemelde slachtofferschap.

Een steekproefpopulatie werd tijdens de eerste maanden van 1992 – door leden van het enquêtebureau Marketing Unit – telefonisch geïnterviewd over eventuele victimisering – ten gevolge van minstens één van bovenvermelde delicten – in de loop van 1991. Ook de periode 1987-1991 werd bevraagd. De telefonisch afgenomen enquête duurde al naargelang de aan- of afwezigheid van slachtofferschap twintig tot dertig minuten. De vragenlijst was gestandaardiseerd en de interviewers voerden de antwoorden direct in naar de computer. De werkwijze van het 'computer assisted telephone interview' (CATI) is verkozen. Zij vereenvoudigt en standaardiseert de toepassing van de enquête en van de antwoordopname. Een en ander bevordert de snelle verwerking van de gegevens en werkt meestal kostenbesparend. In landen waar het telefoonbezit nog een stuk beneden de 80% zat werden 'face-to-face' interviews gevoerd. De enquêtering in België werd mee voorbereid en begeleid vanuit de criminologische instituten aan de K.U. Leuven en de Université de Liège.

De omvang van de ondervraagde populatie werd omwille van de kostenfactor beperkt gehouden. Het totale aantal personen die telefonisch voor een interview benaderd werden, de zgn. bruto steekproefpopulatie, bedroeg in 1989 9.407 personen maar daalde voor de interviews van 1992 tot 4.909 eenheden. Het feit dat het Belgische Ministerie van Justitie voor het tweede onderzoek geen financiële bijdrage meer leverde speelt hierin mee. Anderzijds was intussen uit een afzonderlijke studie gebleken dat, door het systematisch opnieuw contacteren van aanvankelijk niet bereikte proefpersonen, de medewerking duidelijk verbeterd.⁶

Uit de tabel die volgt blijkt dat de meer recente survey inderdaad succesvoller was wat betreft het uiteindelijk aantal nuttig verrichte interviews. Hercontactname na enkele weken in geval van aanvankelijke onbereikbaarheid van de steekproefpersonen deed voor de tweede bevraging het aantal niet relevante contacten dalen.

Respons

	1989		1992	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
A Totale steekproef	9407	100	4909	100
B Niet relevante contacten	3872	42,2	1618	33,0
C Relevante contacten maar geen interview want geweigerd of voortijdig beëindigd	5535	58,8	3291	67,0
D Geen interview omwille van een andere reden	2802	50,6	876	26,6
F Volledig interview	665	12,0	930	28,3
	2060	37,2	1485	45,1

6. SPOELSTRA, H. en VAN DER VEEN, A., *Response Experiment Victimization Study – results Belgium*, s.l., Inter/view Nederland, 1991, 6 + tab.

Het blijkt dus dat niettegenstaande de – vergeleken met 1989 – inkrimping van de aanvankelijke steekproef met 47,8% het uiteindelijk aantal volledig geïnterviewden slechts met iets meer dan één vierde daalde. Vooral het aantal interviewweigeringen en/of voortijdige beëindigingen daalde sterk.

Hoewel in ons land de participatiegraad aan de telefonische *crime survey* van 37,2% in 1989 naar 45,1% in 1992 steeg, blijft dit toch een uiterst gering percentage. De representativiteit is onzeker, en de lage absolute aantallen – de totale respondentengroep in 1992 omvatte 1.485 personen – laten nauwelijks toe een gedifferentieerde statistische verwerking van de gegevens toe.

3. Commentaren met betrekking tot deze slachtofferenquêtes

Zoals hoger al aangekondigd formuleren we toch enkele kanttekeningen bij het voorwerp en de methode van beide *crime surveys* in België.⁷

Eén van de bezwaren tegen dit type slachtofferenquête betreft het gebruik van een enge delinquentiedefinitie.⁸ Criminaliteit wordt, omwille van de gehanteerde methode, herleid tot conventionele tegen de eigendom en de persoon gerichte delicten. Criminaliteit zonder rechtstreeks individueel slachtofferschap (fiscale fraude, sociale fraude, een groot gedeelte van de milieucriminaliteit, enz.) blijft buiten beschouwing. De ontvanger van de ICS-resultaten dreigt dit nogal eens te veronachtzamen. Al te zeer is hij geneigd de resultaten van een dergelijke enquête, niettegenstaande de vele waarschuwingen, te verabsoluteren en voor te stellen als 'het' criminaliteitsbeeld.

Ook criminaliteit waarvan kinderen en jongeren beneden de vijftien jaar het slachtoffer worden valt buiten de bevraging. Voorts is het niet altijd goed mogelijk de feiten zodanig te omschrijven dat wat gerapporteerd wordt ook ondubbelzinnig verwijst naar een specifieke strafbare handeling, corresponderend met een duidelijke juridische kwalifikatie. Duidelijkheid daarover wordt door de telefonische manier van interviewing niet bevorderd.

Het gebruik van telefonische interviewing stuit trouwens op nog andere bezwaren. In ons land is het telefoonbezit nog niet zo ruim verbreid als de onderzoeker dat wel zou wensen.⁹ Bovendien is het telefoonbezit niet gelijkelijk verspreid over alle lagen van de bevolking. Daardoor dreigen, bij voorbeeld, de sociaal-economisch zwakkeren in de steekproef ondervetegenwoordigd te zijn. Mogelijks vertonen zij een verschillend slachtofferpatroon. Dit kan dan niet gereveleerd worden. Wellicht horen tot de groep van niet of nauwelijks telefonisch bereikbaren relatief ook meer personen uit precies die bevolkingscategorieën die met meer en specifieke slachtofferrisico's worden bedreigd. We denken aan thuislozen, marginale personen zonder vaste woonplaats, geesteszieke patiënten, prostituees, gedetineerden maar ook aan personen die tot bepaalde beroepscategorieën behoren zoals taxibestuurders, kelners.

7. De meeste commentaren werden eerder al vermeld in de onder noot 5 vermelde publikatie.

8. We gaan niet in op de vraag naar de verwisselbaarheid van de begrippen slachtofferschap en delinquentie.

9. De eerste Crime Survey vermeldt voor België een telefoonpenetratie van 72-75%.

De lage responsescore blijft problematisch. Er is niet onderzocht of, en zo ja in welke mate, slachtofferschap verschillend ligt bij diegenen die met de enquête wel, resp. niet bereikt werden. Van de wel bereikten namen er vrij velen niet aan het onderzoek deel. Was er een grotere medewerking van slachtoffers? Dan leidde dit tot een overschatting van slachtofferschap. Of waren slachtoffers zo wantrouwing geworden dat ze geen enquêteur wilden te woord staan? Dat zou dan weer tot een onderschatting van de omvang van slachtofferschap kunnen geleid hebben. De weging van de resultaten op grond van een aantal respondentkenmerken (leeftijd, geslacht, gezinsgrootte en regio) waarborgt geenszins een oplossing voor dergelijke problemen. En echt uitvalsonderzoek gebeurde er niet. Overigens vloeide de hoge mate van 'uitval' wellicht ook voort uit het feit dat diegenen die voor het interview werden gecontacteerd vooraf niet over het initiatief geïnformeerd waren: een procedure die wel in Finland gevolgd werd.

Respondenten die aarzelden om mee te werken kregen wel de naam en telefoonnummer van een dienst die de betrouwbaarheid van het project kon bevestigen. Dit veronderstelde echter dat de respondent daartoe zelf het initiatief nam door naar het bestaan ervan te vragen en vervolgens van deze mogelijkheid gebruik te maken. Niet allen getroostten zich die moeite: een deel haakte gewoon af. Hoewel de non-response te betreuren valt, begrijpen wij een aantal beweegredenen. Sommige vragen raakten vrij sterk de private levenssfeer van de geïnterviewde. We denken aan de bevraging van slachtofferschap van seksuele delicten. De terughoudendheid in de medewerking aan een telefonische enquête over criminaliteit had allicht ook met het tijdstip waarop de studies doorgevoerd werden te maken. In de periode vóór de afname van de twee enquêtes hebben zich in ons land telkens gebeurtenissen voorgedaan die tot angst in verband met criminaliteit leidden, die onderhielden of versterkten. De eerste keer was de stemming door de nog steeds niet opgeloste vragen rond criminele benden en banditisme van aard om bij de voor een interview aangesprokenen meer dan argwaan te wekken, zeker wanneer er dan nog vragen volgden betreffende uitgaansgedrag, vertrouwen in de politie en het al of niet beveiligen van de woning.

Ten tijde van de tweede interviewing was er nogal wat heisa naar aanleiding van een golf van mediaberichtgeving over de – al dan niet vermeend – sterk gestegen criminaliteit. In dezelfde periode heerste in het N.O. van ons land een ware collectieve psychose ingevolge het verdwijnen van een tweetal jonge meisjes. De verdwijning werd, zoals later bleek terecht, in verband gebracht met het mogelijk optreden van een seksueel maniak en moordenaar. Ook deze gebeurtenissen werden tijdens de lange periode van de opsporing en uiteraard bij de arrestatie en latere berechting uitvoerig door de media gecovert. Reeds ten tijde van de laatste enquête resulteerde dit in een algemeen toegenomen sensitiviteit bij het groot publiek in verband met criminaliteit.

Tot overmaat van ramp voor de onderzoekers waren in de geschreven pers en door de omroep precies kort voorafgaand aan beide enquêteringen mala fide praktijken gemeld van inbrekers die, zich voordoen als leden van een enquêtebureau, vooraf hun werkterrein telefonisch verkenden, door het stellen van vragen naar het uitgangsgedrag en naar de beveiliging van de woning van het potentiële doelwit.

Voor andere vragen uit de enquête, o.m. voor wat betreft het vertrouwen in de politie en inzake individuele acties ter beveiliging van have en goed, was het tijds-klimaat na de beruchte verkiezingsuitslagen van 24 november 1991 zeker van aard

om het gebrek aan vertrouwen van de burger t.a.v. politici en overheden in het middelpunt van de belangstelling te plaatsen.

Deze bemerkingen mogen duidelijk maken dat de resultaten van een internationale slachtofferenquête tot op zekere hoogte toch ook weer naar de nationale context dienen te worden teruggekoppeld en vanuit die context dienen te worden geïnterpreteerd.

4. Meting van het victimisatierisico

Wanneer we de resultaten van beide slachtofferenquêtes wat betreft het victimisatierisico in ons land in beeld brengen kan nog onderscheid gemaakt worden tussen bevragingen over het voorbije jaar (1988, resp. 1991) en de bevraging met betrekking tot een tijdsperiode van vijf jaren nl. 1984-1988 en 1987-1991. Men mag ervan uitgaan dat de antwoorden met betrekking tot een net verstreken periode van twaalf maanden accurater en dus ook betrouwbaarder zullen zijn dan de cijfers resulterend uit een meting met betrekking tot de voorbije zestig maanden.

Prevalentie van victimisering uitgedrukt in het percentage van de totale bevraagde populatie

<i>Aard van het delict</i>	<i>1988</i>	<i>1991</i>	<i>1983-1988</i>	<i>1987-1991</i>
Wagendiefstal	0,8	1,1	4,0	3,7
Diefstal vanaf de wagen	2,7	3,8	8,7	12,7
Vandalisme aan de wagen	6,6	6,1	17,9	17,7
Motorrijwieldiefstal	0,3	1,1	1,4	2,4
Fietsdiefstal	2,7	2,8	9,8	13,1
Inbraak in woning	2,3	2,1	7,7	6,6
Poging tot inbraak	2,3	1,6	8,2	5,5
Beroving	1,0	0,9	4,0	3,2
Diefstal*	4,0	3,1	14,9	10,9
Slagen en/of bedreiging	2,0	1,8	6,4	4,3
Seksuele aanranding	1,3	1,4	4,9	3,1
Minstens één	17,7	19,3	48,3	48,3

* Zakkenrollerij, diefstal van persoonlijke eigendom op het werk, in de school, op recreatieterreinen, e.d.

Bijna één persoon op vijf vermeldde over het afgelopen jaar (minstens) een van de bevraagde vormen van slachtofferschap. Later zullen we dit cijfer in een ruimer (internationaal) verband plaatsen. Uit de voorgestelde cijfers treedt – zoals in de meeste slachtofferenquêtes – naar voren dat vooral vandalisme en allerlei vormen van diefstal de topscores leveren.

Daartegenover staan duidelijk lagere cijfers voor delicten die ofwel een direct contact tussen dader en slachtoffer impliceren (slagen of bedreigingen, beroving en seksuele delicten zoals aanranding) of die een emotionele shock bij het slachtoffer verwekken (inbraak).

Wat betreft de seksuele delicten hebben we reeds gesteld dat *victim surveys* in het algemeen en telefonische bevestigingen in het bijzonder zeker niet het meest geëigende instrument zijn om het victimisatierisico exact te meten. Voor dit delict-type moet men rekening houden met een uitgesproken onderrapportage in het bijzonder voor intra-familiale incidenten. Dit is vermoedelijk óók het geval voor lichamelijk geweld in het gezin.

Voor wat de cijfers over seksuele aanranding betreft notere men dat de betreffende vragen alleen aan de vrouwelijke respondenten gesteld werden, en bijgevolg op hun totaal werden omgerekend. Voorts werden in de vorige tabel de prevalentiepercentages t.a.v. de volledige respondentengroep berekend. Maar niet alle respondenten kwamen in aanmerking voor sommige victimisaties. Daarom werd het percentage voor diefstal van de wagen, diefstal vanaf de wagen en vandalisme aan de wagen, en ook die voor motorrijwioldiefstal en fietsdiefstal ook berekend voor diegenen die/wier gezin daadwerkelijk over zulk vervoermiddel beschikte. Voor 1988, resp. 1991 geeft dat volgend beeld:

Prevalentie van victimisering, uitgedrukt in % van de potentiële-slachtofferpopulatie (alleen bezitters)

<i>Aard van het delict</i>	<i>1988</i>	<i>1991</i>
Wagendiefstal	1,0	1,2
Diefstal vanaf de wagen	3,3	4,4
Vandalisme aan de wagen	8,0	7,0
Motorrijwioldiefstal	2,9	6,8
Fietsdiefstal	4,6	4,0

Hoewel in de vollediger tabel de cijfers voor twee jaarmetingen resp. twee vijf-jaarmetingen verstrekt worden laat dit toch niet toe om reeds over ontwikkelingen in de criminaliteit te spreken. Het aantal meetmomenten is te beperkt. Voorts is te weinig geweten in welke mate beide steekproeven zulke vergelijking toelaten. Tot slot dient aangestipt dat, omwille van het beperkte aantal respondenten en de meestal lage prevalentiewaarden, voor een inschatting van de realiteit rekening moet gehouden worden met de mogelijkheid van ernstige afwijkingen, zowel naar onderen als naar boven toe ten aanzien van de berekende prevalentiepercentages.

Met dit voorbehoud signaleren wij toch enkele aandachtspunten. Terwijl wagen- (1-jaar vergelijking), fiets- en motorrijwioldiefstal en diefstal vanaf de wagen toenemen, dalen inbraak, een verzamelgroep van andere diefstallen (waaronder zakkenrollerij) en slagen en/of bedreigingen. Opmerkelijk is dat, waar volgens de officiële politie cijfers een delict als beroving steeds frequenter wordt geregistreerd, deze trend in de *crime survey* niet wordt bevestigd, ja zelfs eerder wordt tegengesproken.

5. Melding van de victimisering aan de politie

Bij de bevraging is aandacht besteed aan het melden van het delict bij de politie. Wanneer we de meldingspercentages per delictsoort voor de twee vijf-jaar-periodes vergelijken bekomen we volgend beeld.

% gemeld van de delicten gepleegd in de periode

<i>Aard van het delict</i>	<i>1984-1988</i>	<i>1987-1991</i>
Wagendiefstal	85,5	91,4
Motorrijwioldiefstal	92,9	89,8
Inbraak	78,5	88,1
Fietsdiefstal	70,3	76,7
Diefstal vanaf de wagen	65,0	76,5
Diefstal	50,2	60,1
Poging tot inbraak	(*)	57,5
Beroving	41,5	55,0
Vandalisme aan de wagen	37,4	45,4
Slagen en/of bedreigingen	35,9	45,0
Seksuele aanranding	15,4	20,1

(*) Geen informatie.

In 1992 verklaarden 61,6% van de slachtoffers hun laatste slachtofferschap aan de politie te hebben gemeld. Onder de 55-plussers liep² dat percentage tot 73,4% op. Anderzijds lagen de percentages lager in meer landelijke gebieden.

De aangiftepercentages variëren al naargelang het soort delict. De verschillen hebben vooral te maken met de inschatting van de ernst van het delict, wat o.m. met zijn gevolgen samenhangt (de waarde van het gestolen goed, de materiële steun en emotionele schade bij inbraak, de eventuele aansprakelijkheid bij misbruik van het gestolene). Ook het verzekerd zijn tegen de gevolgen kan aangiftebevoorderend werken.

De naar verhouding lage meldingspercentages bij vandalisme, slagen en/of bedreigingen en seksuele incidenten kunnen met de geringe ernst te maken hebben. Wat de laatstvermelde victimisatievormen betreft kan evenwel ook de persoonlijke relatie met de dader (partner, collega, vriend, familielid) een remmende invloed gehad hebben.

Uitgezet t.a.v. het totale aantal slachtoffers dat verklaarde het meest recente slachtofferschap niet aan de politie te hebben gemeld, werd de geringe ernst van de feiten in 46% van de gevallen aangevoerd als motivering voor niet-melding. Vooral vandalisme scoorde hier hoog. 16% van de opgegeven redenen had te maken met de verwachting dat de politie 'er toch niets aan zou kunnen doen' (vaak bij inbraak, maar het absolute aantal gevallen is klein). Voorts is er een grote variatie aan andere motiveringen, waaronder de verwachting dat de politie niets aan de feiten zal willen doen (8% maar 18% bij de motiveringen voor de niet-aangifte van fietsdiefstal) en de mening dat het gebeuren niet geschikt is voor politie-interventie (7%).

Uit de cijfers blijkt dat vrijwel over heel de lijn de aangiftebereidheid bij slachtoffers op een uitgesproken wijze toeneemt. Uiteraard heeft dit zijn repercussies op de officiële statistiek, althans voor zover de aangifte ook schriftelijk geregistreerd en nadien geteld wordt. Niet zelden hebben schommelingen in de politieke criminaliteitsstatistiek met veranderingen in het aangifte- en registratiegedrag te maken.

6. Ernstevaluatie van het gepleegde delict

In de enquête van 1992 werd gevraagd om in geval van victimisering de ernstgraad ervan tot uitdrukking te brengen. Hierbij konden respondenten gebruik maken van drie ernstindicaties nl.: zeer ernstig, tamelijk ernstig en niet ernstig. Dit leidde tot volgende verdeling:

<i>Aard van het delict</i>	<i>zeer ernstig</i>	<i>tamelijk ernstig</i>	<i>niet ernstig</i>
Inbraak	54,9	23,6	21,5
Seksuele aanranding	43,9	23,7	32,4
Wagendiefstal	41,6	40,4	18,0
Slagen en/of bedreigingen	37,7	28,5	33,8
Beroving	29,8	28,7	41,7
Diefstal	27,7	40,5	31,9
Motorrijwioldiefstal	24,6	60,1	15,3
Fietsdiefstal	19,4	37,2	43,2
Vandalisme aan de wagen	19,2	29,3	51,5
Diefstal vanaf de wagen	18,1	43,4	38,5
Gemiddelde	26,6	35,4	38,0

Zoals ook uit nader onderzoek bleek worden vrij veel individuele gevallen van slachtofferschap als niet ernstig ervaren. Er zijn evenwel uitzonderingen. Zo is er het feit dat inbraak door de meerderheid van de betrokken slachtoffers als zeer ernstig en door nog eens 23,6% als tamelijk ernstig wordt vermeld (in het totaal 78,5%).

Wat de opvang van de slachtoffers betreft blijkt bij de meting in 1992 dat familie, vrienden, bekenden en burens de belangrijkste rol spelen. 28,9% van de slachtoffers (relatief méér onder de vrouwelijke slachtoffers) konden zich op hen verlaten. Anderzijds verwijzen 21,1% van de slachtoffers (relatief méér onder de 55-plussers) naar de politie als belangrijkste ondersteuners bij de eerste opvang. Allerlei welzijns-, vrijwilligers- en andere organisaties worden slechts zelden (1,7%) vermeld en blijken dus *de facto* nog afwezig in de opvang van de slachtoffers van delicten.

Wat betreft de wenselijkheid van slachtofferhulpverlening antwoordden in 1989 haast 40% van de ondervraagden dat dit inderdaad zou gewaardeerd worden. Dit cijfer daalde bij de bevraging in 1992 tot 30%. Ook dit cijfer staat toch nog altijd in scherpe tegenstelling met de feitelijke toestand, waar deze opvang nauwelijks beschikbaar of bereikbaar blijkt.

7. Beoordeling van het politieoptreden door de slachtoffers

Hierover leert ons de slachtofferbevraging dat 57,7% stelt tevreden te zijn met het politieoptreden, dat 10,9% zich hierover niet uitspreekt, maar dat anderzijds niet minder dan 31,4% stelt niet tevreden te zijn met de wijze waarop zij door politiediensten werden behandeld. Wanneer we de groep van de tevreden slachtoffers wat nader bekijken, dan blijken zij zich vooral te situeren binnen de leeftijdscategorie van de vijfenvijftig-plussers (69,9%).

Het ongenoegen – bij een toch niet te veronachtzamen aantal respondenten – over het politieoptreden was voor ons land reeds bekend uit de eerste *crime survey*, waar – in Europa – Noorwegen, Spanje, Frankrijk en België zich ongunstig van de andere landen onderscheidden. De belangrijkste redenen voor dat ongenoegen zijn – enquête 1992 – gelegen in het feit dat slachtoffers de indruk kregen dat de politie van hun zaak geen of onvoldoende werk maakte (41,9%) en/of de indruk wekte daaraan ook niet geïnteresseerd te zijn (39,6%).

In bijkomende orde wordt er door een kleinere groep slachtoffers expliciet over geklaagd dat zij niet correct behandeld werden (13,0%). Anderen vonden het beoerd dat zij via de politionele tussenkomst de gestolen goederen niet konden recupereren (18,5%) of dat de politie de dader niet kon vatten (15,8%).¹⁰

Het feit dat deze eerder negatieve beoordeling in de laatste *crime survey* werd bevestigd lijkt een voldoende indicatie te zijn om op dit vlak een wat pro-actiever op ondersteuning gericht beleid te bepleiten. Sedert eind 1992 zijn in ons land in het raam van de veiligheidscontracten die het Ministerie van Binnenlandse Zaken afsluit met de grote steden heel wat financiële middelen voorzien om de politiediensten te heroriënteren op het vlak van de slachtofferopvang. Dat kan een stimulans vormen voor een meer structurele aandacht voor dit probleem.

Laat men slachtoffers verder de politie beoordelen wat haar optreden tegen criminaliteit in de buurt waar zij wonen betreft, dan blijkt 54,8% hiermee tevreden te zijn (meer onder de respondenten uit landelijke gebieden) terwijl 30,1% de politie-aanwezigheid in hun woonbuurt onvoldoende acht.

Globaal genomen vindt 47,5% dat de politie haar taak naar behoren vervult terwijl 25,3% vindt dat zij daarin niet slaagt. Onder de groep van ontevreden vindt men vooral de hoge inkomensgroep (31,3%); mannen (28,7%), jongeren (28,3%) en hoger opgeleiden (28,2%).

8. Angst voor criminaliteit

Reeds uit de enquête van 1989 was gebleken dat in ons land het angstniveau in verband met straatcriminaliteit zich op het gemiddelde Europees niveau bevindt terwijl landen als Engeland, Wales en West-Duitsland boven dat gemiddelde uitstijgen, en Noord-Ierland, Noorwegen en Finland daar gunstig tegen afsteken met een laag percentage van personen met angstgevoelens voor criminaliteit.

Gemeten aan het al dan niet treffen van preventieve voorzieningen wanneer men zich 's avonds in het duister in zijn buurt op straat begeeft bleek dat in ons

10. Er waren meerdere opinies per respondent mogelijk. De percentages drukken de proportie van de respondenten die (ook) de corresponderende appreciatie gaven uit.

land 30% van de respondenten stellen minstens één (20%) of zelf twee (10%) maatregelen te treffen om victimisering te vermijden. Uit de tweede *crime survey* blijkt nochtans dat 80,4% van de respondenten zich zeer (38,1%) of tamelijk veilig (42,3%) voelen wanneer zij 's avonds in het duister alleen op straat zijn. Daartegenover stellen 14,4% van de respondenten dat zij zich enigszins onveilig en 5,2% dat zij zich zeer onveilig voelen in die omstandigheden. Gevoelens van onveiligheid worden vooral geuit door vrouwen (18,8% ietwat en 8,1% zeer onveilig). Ook 55-plussers scoren relatief wat hoger (15,3 en 7,2%). Vermelden we daarbij nog dat 6,5% van de respondenten verklaarden hun woning niet in het donker te verlaten. De cijfers liggen veel hoger bij 55-plussers en ook nog wel bij vrouwen. De redenen voor het binnen blijven zijn evenwel niet bevraagd.¹¹

Een andere peiling in verband met de onveiligheidsgevoelens was in de recente *crime survey* de vraag naar de inschatting door de respondent van het risico dat hij in de loop van de komende twaalf maanden het slachtoffer zal worden van een inbraak. Hier bleek dat 31,4% (tegenover 27% bij de vorige enquête) van de respondenten zulke victimisering (hoogst)waarschijnlijk achtten, terwijl uit de survey anderzijds naar voren kwam dat 2,1% daadwerkelijk het slachtoffer werd van een inbraak tijdens de voorbije 12 maanden. Deze cijfers illustreren de soms grote discrepantie tussen enerzijds de objectieve kansen op slachtofferschap en anderzijds de subjectieve inschatting daarvan.

9. Criminaliteitspreventie

Uit de vraag of de respondenten bijzondere maatregelen hadden genomen om zichzelf, hun gezin en hun woning te beschermen tegen eventuele criminaliteit, kwam volgend globaal beeld naar voor. Uiteraard zijn er een aantal respondenten die verschillende van deze maatregelen tegelijkertijd hebben genomen.

<i>Getroffen maatregel</i>	<i>% van de respondenten</i>
– Geen enkele maatregel	48,7
– Bijzondere sloten aangebracht	25,1
– Een waakhond aangeschaft	15,5
– Een inbraakalarm geïnstalleerd	12,3
– Verbetering van de afsluiting	4,5
– Tralies voor ramen en deuren	4,0
– Er wordt privé toezicht gehouden (vooral in appartementsgebouwen)	2,1
– Weigert te antwoorden (uit veiligheidsoverwegingen?)	7,5

De hoge inschatting van de risico's op inbraak in aanmerking genomen, valt het aantal respondenten (48,7% van de bevraagde groep) op dat geen enkele bijzondere veiligheidsvoorziening trof (vooral lager opgeleiden, jongeren en huurders). Ofwel ligt de respondent niet wakker van zijn inschatting van het inbraakrisico en

11. De vraagstelling verschilt wel wat van die in voorliggende survey, maar het is toch vermeldenswaard dat de hoger vermelde Gentse victim survey (HEBBERECHT e.a.) uitwees dat vrouwen en bejaarden een grotere angst signaleerden om in het donker het huis te verlaten.

werd hier iets bevraagd waarvan veel betrokkenen zich in hun leven geen echte voorstelling maken, ofwel zijn er ernstige financiële, intellectuele of andere belemmeringen die de omzetting van de gedachte tot daad in de weg staan.

Er werd ook gevraagd of men toezicht door derden organiseert tijdens afwezigheden. 42,7% van de respondenten vragen anderen in dat geval een oogje in het zeil te houden, terwijl 22% stelt dat burens sowieso oplettend zijn. Uit de laatste *crime survey* blijkt dat 15,6% van de respondenten minstens over één vuurwapen beschikt terwijl 4,8% weigert op deze vraag te antwoorden.

10. Houding van de respondenten t.a.v. de bestraffing van delinquenten

Naar deze houding werd zowel in 1988 als in 1992 gepeild via de vraag naar de meest geëigende straf voor de 21-jarige jonge man die voor de tweede maal schuldig wordt bevonden voor een inbraak. Ditmaal heeft hij een kleuren-T.V. gestolen.

Bij de laatste enquête bleek dat 55,2% van de respondenten – in het bijzonder hoger opgeleiden en leden van hogere inkomensgroepen – voorstanders waren van een gemeenschapsdienst als straf. Daarnaast verkiezen 18,7% een gevangenisstraf terwijl 12% dit met een boete zouden afhandelen.

Alhoewel in 1988 het antwoordpatroon grotendeels hetzelfde was, bleken de cijfers toch opmerkelijke verschuivingen te hebben ondergaan. De voorkeur voor gemeenschapsdienst is inmiddels van 37,7 tot 55,2% gestegen terwijl de gevangenisstraf als voorkeur daalde van 25,5% naar 18,7%. Vooral jongeren tonen zich voorstander van gevangenisstraf, terwijl gemeenschapsdienst in het bijzonder bij de 35-54-jarigen goed scoort.

Ook uit gelijkaardig onderzoek waar de bevraging evenwel werd beperkt tot personen die ook daadwerkelijk het slachtoffer van een delict waren geworden¹² bleek dat veel ondervraagden – hier: een meerderheid – voorstander waren van gemeenschapsdienst als straf maar dan gecombineerd met de restitutie van het gestolene. Alleen slachtoffers van gewelddelicten (55%) en slachtoffers van inbraak (63%) verkozen in meerderheid een meer punitieve reactie. Daarbij overweegt bij deze slachtoffers de bekommernis dat de delinquent moet verhinderd worden anderen in de toekomst te victimiseren.

11. Het victimisatierisico internationaal vergeleken

Vermits het cijfermateriaal dat we tot nog toe voor ons eigen land hebben besproken geput werd uit een internationale *crime survey* is het interessant om de plaats van ons land in de internationale context nader te analyseren. Dit doen we aan de hand van een vergelijking van de Belgische cijfers met deze van de andere landen die zowel aan de eerste als de tweede *crime survey* hebben deelgenomen. Per delictsoort, per land en per jaartal wordt het victimiseringspercentage aangegeven.

12. SESSAR, K., 'Tertiary Victimization. A Case of the Politically Abused Crime Victims', in GALAWAY, B. en HUDSON, J. (eds.), *Criminal Justice, Restitution en Reconciliation*, New York, Criminal Justice Press, 1990, 37-45.

Victimiseringpercentage per delictsoort, per land en per referentiejaar

	Engeland en Wales		Nederland		België		Finland		V.S.A.		Canada		Australië		Japan	
	88	91	88	91	88	91	88	91	88	91	88	91	88	91	88	91
- wagentiefstal alle respondenten	1,9	3,7	0,3	0,5	0,9	1,1	0,4	0,7	2,1	2,6	0,8	1,3	2,3	3,1	0,3	1,1
- wagentiefstal alleen voor eigenaars	2,4	4,3	0,4	0,7	1,0	1,2	0,5	0,8	2,2	2,7	0,9	1,4	2,6	3,4	0,3	0,8
- diefstal vanaf de wagen alle respondenten	5,3	8,6	5,2	6,8	2,7	3,9	2,7	3,0	9,3	7,0	7,1	7,3	6,9	6,6	0,7	2,3
- diefstal vanaf de wagen alleen eigenaars	7,3	10,1	6,8	8,4	3,4	4,4	3,5	3,6	9,7	7,3	8,1	8,3	7,8	7,0	0,9	2,1
- vernieling aan wagen alle respondenten	6,8	10,6	8,2	9,6	6,6	6,2	4,0	5,6	8,9	8,0	9,8	8,5	8,8	9,5	2,7	-
- vernieling aan de wagen alleen eigenaars	8,8	12,4	10,6	11,8	8,0	7,0	5,2	6,8	9,3	8,4	11,0	9,6	9,9	10,1	3,4	-
- motorrijwieldiefstal alle respondenten	0,1	0,4	0,4	1,0	0,4	1,2	0,0	0,2	0,1	0,4	0,4	0,2	0,3	0,3	0,4	3,2
- motorrijwieldiefstal alleen eigenaars	0,9	3,2	3,3	5,0	3,0	6,8	0,0	1,5	0,9	2,7	3,5	1,7	2,7	2,1	0,4	3,2
- fietsdiefstal alle respondenten	1,0	3,0	7,5	10,0	2,7	2,8	3,1	4,9	3,0	2,9	3,4	3,7	1,9	2,1	3,7	9,6
- fietsdiefstal alleen eigenaars	2,8	5,7	8,3	10,8	4,6	4,0	3,5	5,3	4,6	4,4	5,4	5,3	4,0	3,3	5,0	9,6
- inbraak	2,1	3,0	2,4	2,0	2,3	2,1	0,6	0,6	3,8	3,1	3,0	3,4	4,4	3,7	0,7	1,1
- inbraakpoging	1,7	2,9	2,6	3,0	2,3	1,6	0,4	0,6	5,4	3,9	2,7	2,7	3,8	3,8	0,2	-
- beroving	0,7	1,1	0,8	1,0	1,0	1,0	0,7	1,0	1,9	1,5	1,1	1,2	0,9	1,3	0,0	0,1
- diefstal (persoonlijk)	3,1	4,6	4,4	4,6	4,0	4,3	3,2	4,5	5,3	5,5	5,5	5,0	6,5	1,3	0,8	-
- zakkenrollen	1,4	1,3	1,8	2,2	1,5	1,2	-	-	1,2	1,3	1,4	0,8	0,9	1,2	-	-
- slagen en/of bedreiging	1,9	3,8	3,3	4,0	2,1	1,8	2,9	4,1	5,4	4,7	4,0	4,8	5,2	4,7	0,8	0,5
- seksuele incidenten	1,2	2,2	2,7	2,3	1,4	1,5	0,6	3,7	4,9	2,6	4,3	3,9	7,4	3,7	1,5	1,8
- seksuele aanranding	0,1	0,5	0,7	1,1	0,6	0,7	0,2	-	2,6	0,5	1,7	1,9	2,0	1,8	-	-

- = geen cijfers beschikbaar

Door de cijfers over 1991 wordt het al vroeger bekomen beeld bevestigd. Ons land situeert zich, voor wat de bekeken criminaliteitsvormen betreft en voor zover de methode zoals ze hier toegepast werd geldig en betrouwbaar is, op een eerder laag gemiddeld niveau van criminaliteit. Dit beeld correspondeert met dat wat uit andere bronnen (officiële statistieken, zeldzame self-report gegevens) naar voren komt.

Gemeten voor alle delicten samen krijgen we voor de in de vergelijking betrokken landen waar de twee enquêtes werden afgenomen volgende stand.

Globaal victimiseringsrisico

<i>Land</i>	<i>1988</i>	<i>1991</i>
Japan	9,3	– (niet alle cijfers beschikbaar)
Finland	15,9	20,7
België	17,7	19,3
Engeland & Wales	19,4	30,2
Nederland	26,8	31,3
VSA	28,8	26,1
Canada	28,1	28,5
Australië	27,8	28,6

12. Ter afsluiting

Aan het gebruik van de slachtofferenquête als maat voor de omvang, de aard en de verdeling van criminaliteit blijven een aantal bezwaren kleven. Niet alle werden weggenomen bij de organisatie van de tweede *crime survey*.

De waaier van gekozen delicten blijft conventioneel en beperkt in aantal. De toevoeging van bedrog t.a.v. consumenten in de tweede survey betekent slechts een kleine correctie. Ook al steeg de participatie procentueel bij de tweede enquête, het beperkte aantal respondenten laat nauwelijks toe niet gedifferentieerde analyses door te voeren.

Opvallend is de vaststelling dat de – volgens de politieke statistiek – toename van beroving op straat niet wordt bevestigd door de gegevens uit de slachtofferenquête. Een aantal andere vaststellingen corresponderen wel met de bevindingen uit andere studies. Zo werd in een ander onderzoek in België vastgesteld hoe ernstig de slachtoffers van inbraak dit delict ervaren.¹³ Zij voelen het als een shock aan, en dikwijls worden zij over een lange periode (meerdere maanden) met verweringsmoeilijkheden geconfronteerd.¹⁴ Dit wordt door de slachtofferenquête duidelijk bevestigd: 54,9% van de respondenten schatten inbraak als zeer ernstig in. Dat

13. GOETHALS, J. en PETERS, T., 'Victims of Violence. A Descriptive Analysis of Street Crime and Burglary in Belgium', in KAISER, G., KURRY, H. en ALBRECHT, H. (eds.), *Victims and Criminal Justice*, Freiburg im Breisgau, Max Planck Institut, 1991, 611-653.

14. AERTSEN, I. en VANDER ZANDE, K., *Slachtoffers van geweld en geestelijke gezondheidszorg*, Leuven, K.U. Leuven (Onderzoeksrapport o.l.v. GOETHALS, J., HUTSEBAUT, F. en PETERS, T.), 179.

angst voor straatcriminaliteit sterker leeft bij oudere volwassenen en bij vrouwen is ook een gegeven dat uit meerdere vroegere studies naar voren kwam.

Uit de enquête treedt eveneens naar voren dat er meer aandacht dient te worden besteed aan de slachtofferopvang. Slachtoffers hebben op dit vlak uitgesproken verwachtingen in de richting van – onder meer – politie en justitie. In de nabije toekomst zal dit probleem het voorwerp zijn van groeiende discussies zowel binnen justitie als binnen de welzijnsvoorzieningen. Bij dit onderwerp wordt in voorliggend tijdschrift geregeld stilgestaan.¹⁵

15. Zie CHRISTIAENSEN, S. en MEYVIS, W., 'Slachtofferzorg: een politiezorg ?! Verkenning en omschrijving van een politietaak', *Panopticon*, 1990, 96-124.